

*dr Dragana ĆORIĆ**
Pravni fakultet Univerziteta
u Novom Sadu, docent

Pregledni rad
UDK: 343.224-053.4/6(497.11)
Primljeno: 15. aprila 2019. god.

O SLIČNOSTIMA I RAZLIKAMA DEFINICIJA POJMOVA „MALOLETNO LICE“ I „DETE“ U DOMAĆEM POZITIVNOM PRAVU**

Sve češće u okviru uvodnog poglavlja u zakonima u Republici Srbiji, odmah nakon člana kojim se utvrđuje predmet regulacije tog zakona, nailazimo na poseban član, u kome se definišu pojmovi koji se koriste u tom zakonu. Zašto je to bitno učiniti, iako se u propisima koriste reči koje su poznate većem krugu ljudi iz svakodnevne komunikacije? Zašto je važno da te definicije budu što preciznije i nedvosmislene, i da definicija jednog pojma u okviru jednog zakona bude u skladu sa definicijom istog pojma u okviru drugog zakona? U našem radu analiziramo definicije pojmova „dete“ i „maloletnik“, odnosno „maloletno lice“. Definicija pojma „maloletno lice“ u nekim slučajevima je kontradiktorna definiciji pojma „dete“, dok na drugim mestima, u nekim drugim (srodnim zakonima) postoji izvesno ili potpuno sadržinsko poklapanje.

Ključne reči: definicija, dete, maloletno lice

* e-mail: dragancica2@gmail.com

** Članak je rezultat rada na naučnoistraživačkom projektu koji sprovodi Pravni fakultet u Novom Sadu, pod nazivom „*Pravna tradicija i savremeni pravni izazovi*“.

1. Uvodne napomene

Pravo se može izraziti jedino jezikom¹ jer „jezik je temeljni način komuniciranja, pogotovo u pravu“ (Harašić, 2011: 57). Jezik posreduje u komunikaciji između stvaraoca nekog pravnog akta i njegovog krajnjeg korisnika, tj. onog kome se prenose poruke ovlašćenja, zabrane, ili zapovesti. Jezik uvodi u postojanje misli i ideje zakonodavca; one postaju žive momentom svog imenovanja i definisanja. Sledeći pravilo da su pisane reči trajnije i da im se možemo uvek vratiti u slučaju nedoumice i utvrditi šta smo tačno pročitali (*verba volant, scripta manent*), pravo koristi jezik² u svim svojim fazama nastanka i primene kao isključivi medijum prenosa poruka.“ Ono za šta nemamo ime, niti reč u svojoj svesti, ono za nas i ne postoji“ (Kaufman, 1998: 22). Zbog toga se pravnici sve češće usmeravaju na proučavanje jezika, poboljšanje svog rečnika i postizanje čistote i jednostavnosti izraza kojima zapisuju ili tumače već napisane norme.

U svojoj raspravi „O zloupotrebi jezika“, Džon Lok je istakao da je osnovni cilj jezika „saopštavanje naših ideja“ (Lok, 2013: 30). Ovaj glavni cilj jedinstvo je drugih manjih ali i ne manje važnih ciljeva: da se misli, odnosno, da se ideje jednog čoveka učine poznate drugima; da se to učini što je moguće lakše i brže; i da se na navedeni način prenosi znanje jednog čoveka drugima o nekim stvarima i pojavama (Lok, 2013: 30). Prepreka na putu ostvarenja ovog cilja je dosta, no to ne znači da treba odustati od cilja, smatra Lok. Bitno je prepoznati „zamke“ koje nam reči koje upotrebljavamo stalno spremaju, i izbeći ih blagovremeno. Jedna od (lingvističkih) „zamki“ kojima se Lok bavi u svojoj raspravi je nedosledna primena reči – korišćenje istih reči na različitim mestima i u različitim kontekstima ali sa različitim značenjem tih reči (Lok, 2013: 17). Lok sam priznaje da je teško koristiti uvek iste reči u istom smislu jer bi to bilo jednako zahtevu da svi ljudi imaju iste ideje i da ne treba da govore ni o čemu drugom sem o onom o čemu imaju jasne i precizno utvrđene ideje. Sva kreativnost bi nestala, društvo bi stagniralo a u povratnoj sprezi sa društvom i njegovim razvojem je i sam jezik. Prethodno navedeno bi na kraju dovelo do stagnacije i umiranja jezika samog, a potom, stagnacije i umiranja i društva.³

„Budući da reči nisu ničije privatno vlasništvo, nego zajednička mera razmene (*značenja*) i opštenja (*komunikacije među ljudima*), ni na kome nije da po

1 „Pravo je jezička tvorevina; budite čuvari jezika u pravu i pravnog jezika i pravne terminologije u užem smislu“ (Basta, 2013: 20).

2 Tačnije pisani jezik.

3 O međusobnoj uslovljenosti društva i jezika, kao i jezika i kulture govore i domaći autori. Vid. npr: Milan Šipka, *Kultura govora*, Prometej, 2011, 21, 33; Ranko Bugarski, *Jezik i kultura*, Biblioteka XX vek, 1995, 40.

sopstvenom nahodanju menja obrazac po kojem su utisnute niti da menja ideje skupčane sa njima“ (Bugarsku, 1995: 41–42). Značenje reči, smatra dalje Lok, se može proširiti do „podnošljive širine“, koja će ujediniti značenja neke reči upotrebljene u svakodnevnom i stručnom, posebnom jeziku. Tako se spoznaje prava i potpuna sadržina neke reči, budući da se i ona razvija sa razvojem jezika, kulture i društva.⁴ Zbog toga, poželjno je stalno istu reč upotrebljavati u istom smislu i sa istim značenjem, da bi se njeno značenje ustalilo u svesti onih koji je koriste. U suprotnom, treba objasniti odstupanje od uobičajenog značenja i razlog zbog koga dolazi do tog odstupanja.

*Jedinstvena metodološka pravila za izradu propisa*⁵ u članu 6. stavovima 1 i 2 govore o potrebi definisanja osnovnih ili novih pojmova koji se uvode tim zakonom ili će se često koristiti u istom. Već u narednom članu 7. govori se bliže o samoj definiciji, tj. šta definicija treba i može da predstavlja. Tako Jedinstvena metodološka pravila pod definicijom podrazumevaju *objašnjenje značenja pojedinih pojmova koji se koriste u samom propisu* (stav 1), *uz pomoć opštepoznatih i nedvosmislenih izraza* (stav 2). Posebna pažnja zahteva definisanje *kažnjive radnje, subjekta odgovornosti i sankcije*. Zbog zahteva da se niko ne može osuditi za krivično delo koje nije kao krivično delo predviđeno zakonom, i da se niko ne može odrediti kao kazna nešto što nije kao kazna predviđeno zakonom⁶, nalaže se zakonodavcu da u ovom delu posveti posebnu i dužnu pažnju preciziranju bića krivičnog dela, odgovornosti počinioca kao i same sankcije koja će se primeniti prema odgovornom licu.

Definicije pojmova koji se koriste u nekom propisu se obično nalaze na samom početku propisa, već u poglavlju pod nazivom „uvodne odredbe“, ali se mogu naći i u nekom drugom delu akta.⁷ Definicije istih pojmova mogu biti različite od propisa do propisa, kako je primetio i O. Mandić „spram konteksta u kojem se koriste, i spram cilja koji se želi postići sa tim propisom (Mandić, 1971: 181–182). Zbog toga je često potrebno tražiti značenje nekih reči i pojmova u vremenu kada je propis donet.

4 „Kada pravnici proširuju izvesno pravilo na druge slične odnose, oni se ne zadovoljavaju time da prišire samo značenje, već oni otkrivaju stvarnu prirodu tih odnosa i oslobađaju suštinu od skučenog jezika njihovog prvog istorijskog izraza“ (Spasojević, 1996: 31).

5 Dostupno na: <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Jedinstvena%20metodoloska%20pravila%20za%20izradu%20propisa.pdf>, 30. mart 2019. godine.

6 Član 34 stav 1 Ustava Republike Srbije, „Sl. glasnik RS“, br. 98/2006. Takođe i član 1 Krivičnog zakonika, „Sl. glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016).

7 Primera radi, u Krivičnom zakoniku takav član nalazimo tek u 12. glavi. Izvestan broj članova u zakoniku se i pre čl. 112 bavi definicijama nekih drugih pojmova, smatrajući ih dovoljno bitnima da im dodeli čak posebne članove, kao što su umišljaj, nehat.

Ključno pitanje je : zašto je bitno definisati neke pojmove?

Pravo koristi često reči iz uobičajenog svakodnevnog govora u svojim tekstovima. Zbog mogućeg drugačijeg značenja iste reči, jer je postavljena u drugačiji kontekst, potrebno je precizirati, objasniti na šta se tačno misli kada se koristi neka reč koja označava neki pojam.⁸ Lingvistički gledano, definicija pojmova koje koriste propisi je zapravo *kod* koji koriste učesnici u ovoj vrsti komunikacije, a kojim se precizira značenje reči koje čine taj kod, da bi obema stranama u komunikaciji upotrebljene reči bile jasne i razumljive (Savić, Konstantinović Vilić & Petrušić, 2006: 60). Sa druge strane, definisanjem pojmova koje koristi u propisima pravo zapravo obavlja svoju deskriptivnu funkciju – „opisivanje i objašnjavanje pravno relevantnih činjenica“ (Visković, 1989: 32–40). Ako se pojmovi ne definišu, ili se ne definišu u potpunosti precizno, uvek ostaje mogućnost da se na drugi način dođe do sadržine tih pojmova – logičkim tumačenjem, povezivanjem sa uobičajenim značenjem reči u svakodnevnom govoru. No ostaje kao pitanje da li je namera zakonodavca dobro protumačena i da li će se postupati u skladu sa voljom zakonodavca.

Za predmet našeg rada uzeli smo definiciju pojma „*deteta*“ u našem pozitivnom pravu, koja svojom sadržinom u različitim zakonima ne odgovara uvek našoj predstavi o pojmu „*dete*“, i uporedili je sa definicijom pojma „*maloletno lice*“. Definicije ovih pojmova imaju izvesnih sadržinskih poklapanja, ali i razlika, na koje ćemo skrenuti pažnju.

2. Definicije pojmova „*dete*“ i „*maloletno lice*“ u našem pozitivnom pravu

„*Dete*“ kao pojam se prvi put u međunarodnim aktima spominje u ***Deklaraciji o pravima deteta*** iz 1924. godine.⁹ Izostaje prava definicija pojma *deteta*, no zaključujemo da ga tvorci ove deklaracije (Društvo naroda) smatraju najbitnijim delom čovečanstva, začetnikom svega na svetu. Od *Deteta* dalje nastaju ljudi – ispisivanje pojma velikim slovom označava poetski, misaoni i metafizički značaj *deteta* kao bića. Zbog svih zasluga koje će tek svojim životom i u svom životu učiniti, odrasli mu duguju posebnu zaštitu, posebno u kriznim situacijama i zaštitu od bilo kakve eksploatacije, hranu, odeću, obrazovanje. Definicija pojma

8 Ovo je primetio i Đorđe Tasić: „Reči u svom značenju variraju, to kažu i sami lingvisti, prema situacijama u kojima se koriste. Ono što određuje vrednost reči, to je veza ili kontekst u kome se koriste“ (Tasić, 1938: 1–36).

9 *Geneva Declaration of the Rights of the Child*, adopted 26 September, 1924, League of Nations, dostupna na : <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>, 30 mart 2019.

dete izostaje i iz **Deklaracije o pravima deteta** iz 1959. godine.¹⁰ Nagoveštaj definicije nalazimo u stavu 3 preambule ove Deklaracije:

„**POŠTO SU** detetu, zbog njegove fizičke i psihičke nezrelosti, potrebne posebna nega i zaštita, uključujući i odgovarajuću pravnu zaštitu, pre kao i posele rođenja“,

gdje se potenciranje nedovoljne fizičke i psihičke zrelosti postavlja kao deo definicije deteta, bez određenog starosnog određenja.¹¹ Na ovaj deo preambule se poziva i Konvencija o pravima deteta iz 1989. godine, u okviru svoje preambule, koristeći je kao most ka novim određenima pravima i obaveza prema deci i njihovoj zaštiti.

Nacrt **Zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta**¹² Republike Srbije u članu 2 predviđa:

Dete je svako ljudsko biće mlađe od 18 godina.

Osoba mlađa od 18 godina zadržava status deteta i ostvaruje prava po ovom Zakonu bez obzira na sticanje posebnih prava i obaveza na osnovu drugih zakona i odluka nadležnih organa.

Dakle, prema zamisli autora ovog zakona, bez obzira na druga prava i obaveze i odgovornosti koje lice mlađe od 18 godina dobija tokom svog života u zavisnosti od svoje starosti, sve do 18 godine će pripadati pravnoj kategoriji deteta. Navedeno je u potpunosti u skladu sa definicijom deteta u **Konvenciji o pravima deteta** usvojenoj na Generalnoj skupštini UN, 20. novembra 1989 godine¹³:

Za potrebe ove Konvencije dete je svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiče ranije.

10 DECLARATION OF THE RIGHTS OF THE CHILD, [Proclaimed by General Assembly Resolution 1386(XIV) of 20 November 1959. Dostupna na :<http://www.cirp.org/library/ethics/UN-declaration/> ,30 mart 2019.

11 „Dete je potčinjeno svetuo draslih koji je za njega oličen u roditeljima i školskim vlastima. Ono ne može da samo odlučuje; ono ne može ni da izabere ono što mu se sviđa, ni da odbije ono za čim nema ni želje ni sklonosti“ (Lengran, 1971: 42). Koncept dečjih prava kao posebne kategorije ljudskih prava je bitno promenio opisanu situaciju. Deca, tačnije, mlađi od 18 godina u 21. veku više i češće mogu da biraju i zahtevaju bolje za sebe i da „dobru nameru“ sistema i svojih roditelja samo uzmu u obzir, a da samostalno donesu odluku. Ostaje kao pitanje o kom „nižem stepenu psihičke i fizičke zrelosti“ ovih lica onda danas možemo i da govorimo.

12 Dostupno na : <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/190718/190718-vest14.html>., 30 mart 2019.

13 „Službeni list SFRJ–Međunarodni ugovori“, br. 15/90 i „Službeni list SRJ–Međunarodni ugovori“, br. 4/96 i 2/97.

Konvencija o pravima deteta prestanak statusa deteta vezuje za starost od 18 godina i za momenat sticanja pune poslovne sposobnosti. U izvesnom broju država, 18 godina je granica i za sticanje aktivnog i pasivnog biračkog prava, prava za otvaranje računa u poslovnoj banci, dobijanje vozačke dozvole i slično. U pitanju su prava, obaveze i odgovornosti za koje se smatra da ih sa punom pažnjom može ostvarivati dovoljno zrela osoba, svesna posledica svih svojih dela, i da se ta sposobnost neprikosnovenno stiće sa 18 godina. Značajno je ograničavanje značenja pojma deteta u vidu sintagme „za potrebe ove Konvencije“, što ostavlja mogućnost da neka druga konvencija ili deklaracija međunarodnog karaktera definišu dete na drugačiji način. Smatramo da je ovom jezičkom formulacijom, uz primenu i dodatne formulacije „ako se po zakonu koji se primenjuje na dete punoletstvo ne stiće ranije“, omogućeno i nacionalnim zakonodavstvima da i nakon ratifikacije ove konvencije, zadrže sopstvenu definiciju deteta, bez obaveze njenog usklađivanja sa definicijom iz konvencije. Vezivanje statusa deteta za momenat punoletstva i mogućnost ranijeg sticanja punoletstva, dakle, čini mogućim da u nekoj državi, sa ranijim sticanjem punoletstva i ranije prestane status deteta, jer Konvencija o pravima deteta to dozvoljava.

Porodični zakon 14 stalno govori o detetu, kao pravnoj kategoriji a ne samo biološkoj (u smislu osobe koja ima roditelje). Do ovog stava dolazimo tumačenjem odredbi samog zakona, jer se na početku spominje dete, koje je rođeno, i ima roditelje, bilo da su poznati, nepoznati, usvojioci i drugo, a kasnije u propisu se govori o dobijanju poslovne sposobnosti čime dete prestaje da bude dete, već postaje –punoletna osoba.

Takođe, spominje se „dete“ u kontekstu dobijanja poslovne sposobnosti kao sposobnosti za samostalno preduzimanje određenih pravnih poslova.

Poslovna sposobnost

Član 64

(1) Dete koje nije navršilo 14. godinu života (mlađi maloletnik) može preduzimati pravne poslove kojima pribavlja isključivo prava, pravne poslove kojima ne stiće ni prava ni obaveze i pravne poslove malog značaja.

(2) Dete koje je navršilo 14. godinu života (stariji maloletnik) može preduzimati, pored pravnih poslova iz stava 1 ovog člana, i sve ostale pravne poslove uz prethodnu ili naknadnu saglasnost roditelja, odnosno saglasnost organa starateljstva za pravne poslove iz člana 193 stav 3 ovog zakona.

14 “Sl. glasnik RS”, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015.

(3) Dete koje je navršilo 15. godinu života može preduzimati pravne poslove kojima upravlja i raspolaže svojom zaradom ili imovinom koju je steklo sopstvenim radom.

Takođe, Porodični zakon govori o ranijem sticanju svojstva poslovne sposobnosti, u kontekstu dobijanja ciljane dozvole za ranije zaključenje braka. Osoba starija od 16 godina, dakle, postaje dovoljno poslovna sposobna da zaključi brak, ali ostaje nejasno da li i u tom slučaju, pošto formalno ostaje i dalje maloletna osoba, podleže ograničenjima iz člana 64 stav 2 istog zakona (preduzimanje i drugih pravnih poslova veće vrednosti i preuzimanje obaveza isključivo uz saglasnost roditelja ili drugog zakonskog staratelja). Smatramo da ovde postoji prostor za dodatno jezičko preciziranje, čime se izbegava proizvoljnost tumačenja namere zakonodavca, čak i uz primenu sistematskog i logičkog tumačenja:

Punoletstvo i poslovna sposobnost

Član 11

(1) Punoletstvo se stiče sa navršenom 18. godinom života.

(2) Potpuna poslovna sposobnost stiče se punoletstvom i sklapanjem braka pre punoletstva uz dozvolu suda.

(3) Sud može dozvoliti sticanje potpune poslovne sposobnosti maloletnom licu koje je navršilo 16. godinu života, a postalo je roditelj i dostiglo je telesnu i duševnu zrelost potrebnu za samostalno staranje o sopstvenoj ličnosti, pravima i interesima.

Porodični zakon daje detetu još jedno značajno ovlašćenje – mogućnost da već od svoje 10 godine daje mišljenje ili stav koji nadležni organi moraju da uzmu u obzir prilikom donošenja odluke o njegovim interesima, pravima i obavezama, kao i mogućnost da se samostalno obrati nadležnim državnim organima (član 65, stav 1, tačke 4 i 5).

Zakon o radu¹⁵ uopšte ne spominje dete kao pojam, već govori samo o licima mladim od 18 godina, koja u skladu sa zakonom imaju pravo na posebnu zaštitu svojih prava kao zaposleni, i dozvoljava zaključenje ugovora o radu najranije sa 15 godina. Sem posebne zaštite, ne garantuje nikakve povlastice deci, jer ih ni ne priznaje kao kategoriju zaposlenih, već ih tretira depersonalizovano, kao lica, odnosno osobe mlađe od 18 godina (što oni formalno i jesu):

15 “Sl. glasnik RS”, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – odluka US, 113/2017 i 95/2018 – autentično tumačenje.

Prava zaposlenih

Član 12

(4) Zaposleni mlađi od 18 godina života i zaposlena osoba sa invaliditetom imaju pravo na posebnu zaštitu, u skladu sa zakonom.

Uslovi za zasnivanje radnog odnosa

Član 24

Radni odnos može da se zasnjuje sa licem koje ima najmanje 15 godina života i ispunjava druge uslove za rad na određenim poslovima, utvrđene zakonom, odnosno pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji poslova (u daljem tekstu: pravilnik).

Sličnu granicu od 15 godina kao uslov za sticanje testamentarne sposobnosti (pisanja zaveštanja) postavlja i **Zakon o nasleđivanju**.¹⁶ **Nema spominjanja pojmova „dete“, niti „maloletno lice“, već samo bezlično – „lice“:**

Zaveštajna (testamentalna) sposobnost

Član 79

Zaveštanje može sačiniti lice koje je navršilo petnaest godina života i sposobno je za rasuđivanje.

Uvidom u zakone iz krivičnopravne oblasti konstatujemo drugačije definisanje pojma „dete“, kao i „mlađi maloletnik“ i „stariji maloletnik“. Tako, u **Zakonu o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica**¹⁷, **samo na jednom mestu nalazimo spominjanje pojma „dete“, kao osobe mlađe od 14 godina, što je u suprotnosti sa određenjem ovog pojma u ostatku pravnog sistema. Mlađi maloletnik je osoba starosti od 14 do 16 godina, a stariji maloletnik – od 16 do 18 godina. Dete, u smislu ovog zakona, izuzeto je od primene bilo kakve krivične sankcije predviđene našim pozitivnim pravom, dok u zavisnosti od starosti u rasponu od 14 do 18 godina se određuje odgovornom maloletnom licu odgovarajuća kazna.**

¹⁶ „Sl. glasnik RS“, br. 46/95, 101/2003 – odluka USRS i 6/2015.

¹⁷ „Sl. glasnik RS“, br. 85/2005.

Isključenje krivičnih sankcija prema deci

Član 2

Licu koje u vreme izvršenja protivpravnog dela, u zakonu predviđenog kao krivično delo, nije navršilo četrnaest godina, ne mogu se izreći krivične sankcije ni primeniti druge mere koje predviđa ovaj zakon.

Uzrast učinioca

Član 3

Maloletnik je lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo četrnaest, a nije navršilo osamnaest godina.

Mlađi maloletnik je lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo četrnaest, a nije navršilo šesnaest godina.

Stariji maloletnik je lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo šesnaest, a nije navršilo osamnaest godina.

Krivični zakonik tek u glavi 12 navodi definicije pojmova koji se koriste u ovom zakonu. Tako nalazimo identično definisanje deteta i maloletne osobe kao i u okviru prethodno navedenog zakona:

Značenje izraza u ovom zakoniku

Član 112

(8) Detetom se smatra lice koje nije navršilo četrnaest godina.

(9) Maloletnikom se smatra lice koje je navršilo četrnaest godina, a nije navršilo osamnaest godina.

(10) Maloletnim licem smatra se lice koje nije navršilo osamnaest godina

Zakon o prekršajima¹⁸ se vodi istom mišlju i definicijama – deca su do 14 godine i apsolutno izuzeta od kažnjavanja, dok stariji od 14, sve do svoje 18 godine podležu kažnjavanju za učinjene prekršaje, doduše primenom blažih sankcija.

18 “Sl. glasnik RS”, br. 65/2013, 13/2016 i 98/2016 – odluka US.

Odgovornost maloletnika za prekršaj

Član 71

Prema maloletniku koji u vreme kada je učinio prekršaj nije navršio četrnaest godina (dete) ne može se voditi prekršajni postupak.

Na maloletnika starosti od navršenih četrnaest do navršenih osamnaest godina koji učini prekršaj, primenjuju se odredbe ove glave, a ostale odredbe ovog zakona samo ako nisu u suprotnosti sa ovim odredbama.

Iz navedenog sledi prva kolizija u primeni pojma „deteta“ u našem pozitivnom pravu: da li detetom treba smatrati samo osobe starosti do 14 godina kako stoji u krivičnim zakonima, ili ih treba smatrati detetom do njihove navršene 18 godine? Ako primenimo pravilo da specijalni zakoni derogiraju važenje opštih zakona (*lex specialis derogat legi generali*) u tom smislu bi valjalo primenjivati definiciju deteta iz krivičnih zakona jer on u odnosu na druge zakone koje smo do sada spominjali deluje kao specijalni zakon, a „krovnog“ zakona, tj. zakona o pravima deteta još zvanično nema. Smatramo da kada Zakon o pravima deteta i zaštitniku prava deteta bude usvojen, primenjivaće se sistemska definicija pojma deteta, koja, podsećamo, glasi, da se detetom smatraju sva lica starosti do 18 godina, bez obzira na prava i obaveze koje stiče na osnovu normi iz drugih zakona. Svi zakoni koji predviđaju status deteta osobama samo do njihove 14 godine će u tom smislu morati da usklade svoje definicije ovog pojma.

Sa druge strane, iako specijalni zakon derogira zakon opštije namene i sadržine, isti može biti oglašen nevažećim ako ustanovljava novu obavezu ili veći obim već postojeće obaveze za nekog adresata. Da li onda u tom smislu, možemo smanjenje starosne granice za dete (kako je navedeno u Krivičnom zakoniku i Zakonu o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica) posmatrati kao uvođenje nove obaveze ili većeg obima obaveza i odgovornosti s tim u vezi?

Takođe, indikativno je da krivični zakoni isključivo govore o maloletnom licu i maloletniku, a ne o detetu. Dete je već na početku isključeno od krivične odgovornosti, dok dete kao žrtva krivičnog dela se posmatra samo u kontekstu svojih godina, bez spominjanja pojma deteta. Verujemo da postoji specijalan razlog korišćenja ovakve terminologije – ustanovljavanje određene distance onih koji su uključeni u postupke gde su deca bilo žrtve bilo učinioci krivičnih dela. Upotreba pojma „dete“ asocira na obavezu zaštite, i pružanje razumevanja, ljubavi, samilosti, o čemu govore i ranije spomenuti međunarodni dokumenti. Sa

druge strane, upotreba pojma „maloletnik“ odvaja moguću emotivnu reakciju od objektivnog postupanja u slučaju koji se nalazi, primera radi, pred sudijom.

Druga sadržinska kolizija koju primećujemo se odnosi na upotrebu pojmova „*mlađi maloletnik*“ i „*stariji maloletnik*“. Prema Porodičnom zakonu, mlađi maloletnik je osoba starosti do 14 godina, dok u krivičnim zakonima je to osoba starosti od 14 do 16 godina. „*Stariji maloletnik*“ je prema Porodičnom zakonu osoba starija od 14 godina, sve do svoje 18 godine, dok u krivičnim zakonima je to osoba između svoje 16 i 18 godine. Sadržinskog preklapanja imamo samo u pogledu osoba od 16 do 18 godina starosti; primena ostalih pojmova postaje upitna. „Dete“ postoji kao kategorija prema krivičnim zakonima, samo do svoje 14 godine, nakon toga „napreduje“ u kategoriju „maloletnika“¹⁹.

Primenom pravila hijerarhije pravnih akata, gde ratifikovani međunarodni akti imaju višu pravnu snagu od domaćih pravnih akata, bilo bi opravdano uputiti zahtev za usklađivanje starosne granice deteta u svim aktima u okviru našeg pozitivnog prava sa onim kako je navedeno u poslednjoj ratifikovanoj Konvenciji o pravima deteta iz 1989. godine. Sa druge strane, budući da sama formulacija deteta u Konvenciji o pravima deteta predviđa i izuzetak – mogućnost da se prema važećem pravu u nekoj državi punoletstvo stiče i pre navršene 18 godine; poželjno je razmotriti i predlog za postavljanje niže starosne granice za punoletstvo.

Međunarodne konvencije i deklaracije govore o „*manjoj psihičkoj i fizičkoj razvijenosti deteta*“, zbog čega mu je potrebna veća i bolja zaštita odraslih. Međutim, mi mlađima od 18 godina dozvoljavamo da se zaposle i napišu testament sa 15 godina, sa 16 godina da zaključe brak i zahtevamo da imaju ličnu kartu takođe sa 16 godina. Da li smo priznavanjem svih ovih prava ali i obaveza mlađima od 18 priznali da zapravo nisu tako psihički i fizički nerazvijeni kako ih smatraju međunarodni dokumenti, doduše iz 20. veka?

Zakon o pravim pacijenta²⁰ u članu2 definiše „dete“ kao „svaku osobu starosti do 18 godina“, dok član 3 stav 1 tačka **Zakona o mladima²¹** definiše kao *mlade* „*lica od navršениh 15 godina do navršениh 30 godina života*“.

19 Većina zakona koje smo analizirali u našem radu ograničavaju domen značenja pojmova koje definišu, klauzulom da navedeno značenje je validno samo za primenu u situacijama opisanim u tom određenom zakonu. Koliko je takvo ograničavanje dobro, jer ne ostavlja puno prostora za nesporazume i pogrešna tumačenja, istovremeno je i loše, posmatrano sa stanovišta celokupnog pravnog sistema, jer nedoslednost u definisanju dovodi do otežane primene normi u praksi.

20 „*Sl. glasnik RS*“, br. 45/2013.

21 „*Sl. glasnik RS*“, br. 50/2011.

Preklapanje definicija u delu koji se odnosi na lica starosti od 15 do 18 godina dovodi do konfuzije jesu li ta lica deca, pa se shodno tome trebaju tretirati na način predviđen u našem zakonodavstvu za decu, ili mladi, koji nisu striktno definisani ni kao punoletni ni kao maloletni niti kao mešovita kategorija lica, što nad dovodi do pitanja, koje propise onda treba primenjivati prema „mladima“.²²

Takođe, konfuzija nastaje i u članu 11 istog zakona, gde se govori o **Strategiji za mlade**, „krovnom aktu, kojim se regulišu prava i obaveze mladih kao i drugih aktera koji učestvuju u kreiranju i realizaciji omladinskih politika“. Dakle, u ovom članu stoji da u postupku izrade Strategije za mlade učestvuju svi „mladi“ i to prvenstveno putem KOMS-Krovne organizacija mladih Srbije, koja predstavlja najviše predstavničko telo mladih u Srbiji. KOMS je savez udruženja koji trenutno okuplja 108 organizacija članica (organizacije mladih i za mlade) sa čitave teritorije Republike Srbije. Član 10 stav 3 **Zakona o udruženjima**²³ **predviđa da osnivač udruženja može biti i maloletno lice sa navršenih 14 godina života uz izjavu o davanju saglasnosti njegovog zakonskog zastupnika u skladu sa zakonom. Dakle, Zakon o udruženjima ne spominje niti decu niti mlade, već maloletna lica, što laiku sa strane koji čita ove zakone ne mora biti poznato da li se ovi pojmovi razlikuju ili ne po svojoj sadržini i da li ima sadržinskog preklapanja. Na osnovu samo površnog pregleda moglo bi se zaključiti da deca starosti od 15 do 18 godina, iako se smatraju mladima, mogu biti osnivači udruženja samo uz saglasnost svojih roditelja ili staratelja, a da oni sa 14 godina, iako mogu biti osnivači udruženja, ne mogu učestvovati u kreiranju omladinskih politika, jer nisu mladi – nego deca. Ili nisu ni deca, nego osnivači? Svakako nisu mladi, u skladu sa Zakonom o mladima.**

Ako saglasnost roditelja ili drugog zakonskog staratelja izostane, osobe starije od 14, odnosno 15 godina ne mogu biti osnivači udruženja a samim tim ni postati članica krovnog tela mladih u Republici Srbiji, koje je ključni akter za donošenje strategije za mlade, koja se odnosi i na njih same (tj. na lica starosti od 15 do 18 godina).

3. Zaključak

Ljudi su skloni upotrebi reči čije značenje donekle poznaju, smatrao je Džon Lok (Lok, 2013: 7). Ne umarajući se da pitaju i saznaju njihovo pravo

22 Iako je očigledno da su , u skladu sa važećim pravom, mladi mešovita kategorija lica prema kojima se treba ponašati dvojako, kao prema maloletnima u delu mladih do 18 godina, i kao prema punoletnima u delu mladih koji su stariji od 18 godina.

23 “Sl. glasnik RS”, br. 51/2009, 99/2011 – dr. zakoni i 44/2018 – dr. Zakon.

i potpuno značenje, takve reči neretko koriste i pogrešno, odnosno, u drugačijem kontekstu od onog za koje su prvobitno bile predviđene. Nakon duže nepravilne ili pogrešne upotrebe određene reči, postaje nebitno koje joj je bilo pravo i osnovno značenje, jer se to novo značenje ustalilo u svesti ljudi kao jedino ispravno. Značenje te reči je promenjeno i izvitopereno, a oni koji su učestvovali u kvarenju značenja te reči, smatrao je dalje Lok, ne vide u svom delovanju nikakvu grešku. Zbog toga je potrebno, odmah, na početku, što je preciznije moguće, definisati neku reč, pojam ili odnos, i voditi računa da se u svim istim ili sličnim situacijama njeno prvo utvrđeno značenje dosledno primenjuje, izuzev kada promenjene okolnosti i društveni razvoj zahtevaju promenu sadržine te definicije.

„Potpuno stapanje onoga što se htelo reći i onog što je rečeno nije tako često“ (Tasić, 1938: 4). Proces prevođenja misli i ideja u adekvatan jezički izraz može biti otežan nepostojanjem reči ili nedovoljnim shvatanjem same ideje ili misli koje se moraju opisati.

Dodatnu opasnost predstavlja i različit stav pisca zakona o pojmovima koje treba definisati, a koji su ključni za jedan propis. Takvu situaciju smo analizirali u našem radu, na primerima definicija pojmova „dete“ i „maloletno lice“ u domaćem pozitivnom pravu. Ključna razlika između ova dva pojma nije samo sadržinskog karaktera (utvrđivanje starosne granice) već i metodološkog i psihološkog karaktera:

- metodološkog, jer je očigledno da nisu jedinstveni metodi korišćeni prilikom utvrđivanja definicije deteta u različitim propisima, niti su konsultovane definicije deteta iz propisa koji su ranije doneti, ili međunarodnih ratifikovanih dokumenata;
- psihološkog, jer nam ostaje kao ključno pitanje šta se želi postići formalnim zaštićivanjem osoba mlađih od 18 godina, kada im na njihovom putu do te 18. godine dajemo brojna prava i obaveze kojima potvrđujemo veru u njih i njihov raniji i brži psihološki razvoj? Samim tim, utvrđujemo njihovu sposobnost za razumevanje posledica njihovih dela ranije nego što granica od 18 godina starosti pretpostavlja da je moguće.

Pravo mesto za utvrđivanje jedinstvene definicije nekog (pravnog) pojma nije zakonodavni organ. Pravna nauka – stručnjaci iz određenih oblasti prava u saradnji sa lingvistima, ujedinjeni u misiji utvrđivanja čistote, jednostavnosti i preciznosti jezičkih izraza u pravu, adekvatni su učesnici procesa definisanja pojmova koji se upotrebljavaju u zakonima i drugim opštim pravnim aktima. Utvrđivanje jedinstvenih definicija ključnih pojmova u pravu, koje će u svakom aktu biti primenjene na identičan način, vodi ka većem razumevanju adresata samog teksta propisa koji se odnosi na njih, smanjuje moguće zloupotrebe i pogrešna

tumačenja i povećava pravnu sigurnost.²⁴ Verujemo da će do ujednačavanja definicija pojmova „dete“ i „maloletno lice“ u tom smislu, i na navedeni način, uskoro doći.

Literatura

- Basta, D. (2013) *Mladim pravoslovima saveti i poruke: Filozofskopravne kristalizacije*, Draslar Partner.
- Bugarski, R. (1995) *Jezik I kultura*, Biblioteka XX vek.
- Harašić, Ž. (2011) Viskovićeva teorija tumačenja u pravu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*. god. 48, 1/2011., str. 57–72.
- Katičić, R. (1992) *Novi jezikoslovni ogledi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kaufman, A. (1998) O jezičnosti i pojmovnosti prava, *Pravo i razumevanje prava*, Gutenbergova galaksija.
- Lengran, P. (1971) *Uvod u permanentno obrazovanje (prevod: Uvalić, S.)*. Biblioteka XX veka, 1971.
- Lok, Dž. (2013) *O zloupotrebi reči (prevod: Miletić, M)*. Beograd: Službeni glasnik.
- Mandić, O. (1971) *Sistem i interpretacija prava*. Zagreb: Narodne novine.
- Savić, S., Konstantinović Vilić, S. & Petrušić, N. (2006) Jezik zakona, karakteristike i rodna perspektiva. U: Mićović, M. (ur.) *Pravo i jezik*. Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
- Spasojević, Ž. (1996) *Analogija i tumačenje, prilog proučavanju metoda u privatnom pravu*. Beograd: Pravni fakultet u Beogradu.
- Tasić, Đ. (1938) Značaj jezika pri tumačenju. *Arhiv za pravne i društvene nauke*, 3, 1–6.
- Visković, N. (1989) *Jezik prava*. Zagreb: Naprijed.

24 Neki autori ovaj postupak standardizacije definicija (pravnih) pojmova nazivaju i „stvaralačkim traženjem primjerenog izraza“ (Katičić, 1992: 344). Potreba za korišćenjem ujednačene pravne terminologije je prepoznata i jasno iskazana i kod nas, još pre skoro deceniju (Savić i dr. 2006).

Dragana ĆORIĆ, PhD, assistant professor
Faculty of Law University of Novi Sad

ON SIMILARITIES AND DIFFERENCES OF THE DEFINITIONS OF THE TERMS OF “JUVENILE” AND “CHILD” IN DOMESTIC LAW

More often within the introductory chapter in the laws in the Republic of Serbia, immediately after the article determining the subject of regulation of that law, we come across a separate article, which defines the terms used in that law. Why is it important to do, although the rules use words that are familiar to a larger circle of people from everyday communication? Why is it important that these definitions must be as precise and unambiguous as possible, and that the definition of one term within a single law must be consistent with the definition of the same term in the context of another law? In our work we analyze the definitions of terms “child” and “juvenile”, or “minor”. The definition of the term “juvenile” in some cases is contradictory to the definition of the term “child”, while in other places, in some other (related laws) there is a certain or completely matching content.

Key words: *definition, child, juvenile*